

Bélyeg a költő homlokán

Már vártam, mint Jézus Júdást, mikor éri vád Juhász Gyulát, a szocialista költőt. József Attilát már megtámadták, tudtam, hamarosan következik mestere is. S ha így megy, rövidesen vádoltok padjára kerül egész huszadi századi költészetünk.

1

Kezdve Adyval, amiért már 1908-ban megállapította, hogy a modern magyar irodalom Magyarország szociális átalakulásának előfutára: „az az egész új, mai irodalmi kalamajka sose lett volna meg a szocializmus magyar felnövekedése nélkül” (Irodalmi háborgás és szocializmus). S amiért véreinek nevezte a magyar proletárokat, s a vörös csillagban a jövendő igazságos társadalom jelképét látta... De némelyek zord szemüvegén még Babits Mihály is hitvány köpönyegforgatónak látszhat, amiért 1919-ben úgy foglalta el a forradalomtól kapott egyetemi katedráját, hogy kijelentette: *meghajítja a tudomány komoly zászlaját a forradalom vörös lobogója előtt...* S verset is írt, lelkes messianisztikus hittel, örömmel:

hogy nem volt annyi vér és annyi könny
hiába, mert már a nagy óra jön.

Mindenki vádoltok padjára kerülhet, aki hitt az emberiség ősi vágyának, az aranykorok ígéréteiben, s aki négy esztendő gyilkolása után a világforradalom közeli elérkezésének mámorában a jobb jövőt hirdette.

Némelyek szemében még Petőfi is kegyvesztett lehet, amiért *a világszabadságot hirdette, s hősi halálát piros zászlók lobogása közt jövendőlte meg.*

2

Mondom, várható volt, hogy „a vörös költő”, ahogyan a húszas évek ellenforradalmi tollnokai bélyegezték, Juhász Gyula is könnyűnek találhatik. Csak azt nem vártam, hogy Babits földije, Töttös Gábor vállalja *e hősstratoszi földadot* a Délmagyarország október 31-ei számában *Juhász Gyula homlokára* című hányaveti, fölényes hangú gúnyiratában. Az a Töttös Gábor, akinek *Irodalmi sétáik Szekszárdon* (1985) című kitűnő könyvét joggal méltathattam az Élet és Irodalom hasábjain. Mozgatórugóit nem ismerem, el sem tudom képzelni. Indulata, gúnya meglep, értetlensége a költői pályára írást számomra érthetetlen.

Mert mi csodálkozni való van azon, hogy Juhász Gyula is, mint megannyi költőtársa, világnézetű ellentmondások közt fejlődik. 1848, sőt 1849 függetlenségi, sőt köztársasági hagyományai nem látszottak ellentétesnek az 1914-i háború vélt céljaival. Szinte valamennyi magyar író, költő (Ady, Babitsot s még néhányukat kivéve) „magyar revánsként”, a cári csapatoktól 1849-ben elszennvedett megaláztatásért, ahogy Juhász Gyula versének címében hirdeti: *Világosért* kínálkozó visszavágásként, „*tündöklő bosszúként*” üdvözölte 1914 augusztusában a háborút, amelyről még nem sejtette, hogy egykor első világháborúnak fogják hívni, s négy év öldöklést hoz az emberiségre. Ám Juhász Gyula már szeptember végén így fohászodik:

Isten, kit áld szelíd anyalsereg,
adj vig karácsonyt és békés telet!

(Magyar ósz)

Bő év múlva ószinte bánattal tekint vissza a napokra, amelyeknek tömegpszichózis társaival együtt rabul ejtette:

Gondolkodók, bús társaid a földön,
Ma sírva állnak egy nagy sír előtt,
És eltévedt bárányok, tiszta költők,
Riadva járják a nagy vérmezőt.

(Gondolkodó, Rodin szobrára)

1919 nyarán pedig, ahogy Töttös Gábor fölroja neki, megírja *A Munkásotthon homlokára* című versét. Vádlója szerint most magyarul beszélhet. Magyarok is 1919 után. *Az ellenforradalom tollforgatói szinte szó szerint azt vetették szemére, amit most Töttös Gábor.* De ő vállalta a munkássággal 1919-ben kötött szövetségét, és amíg egészséggel bírta, részt vett a Munkásotthon kulturális munkájában.

3

A proletárdiktatúrát, amelyet először békés, vértelen győzelme miatt szintén örömmel fogadott, utóbb, amikor (egyebek közt a Makóról a rákospalotai internálótáborba túszként elvitt barátjától, *Espersit Jánostól*) hiteles adatokat tudott meg a vörös terrortól (így pártfogójának, *Návay Lajosnak, Eötvös József* unokájának félegyházi kivégzéséről), elítélte. Keserű kiábrándultsággal írta:

Vörös vagy zöld: rongy lesz a zászló,
Az Igazság bukik vele,
És arra jó, hogy számadáskor
Bunkó legyen törött nyele!

(Madách Sztregován)

Bécsből meg ezzel az emlékekkel tért haza: „*Horogkeresztes tüntetés után kommunista tüntetés. A zászló más, a lelkesedés egyforma. A sötétben össze lehetne őket téveszteni.*”

Ám a munkásság jogos törekvéseit a forradalmak bukása után is támogatta. 1925-ben, amikor *Dobay Gyula*, az ellenforradalmi érdemeiért kormánybiztosfőispánná avanszált ügyvéd, bíróság elé citálta, bátran vallotta meg ennek az újságnak a hasábjain:

„*Egy nagy bűnöm van, hogy Petőfi eljövendő országáról álmodom. Hogy szeretem a magyar dolgozókat, hogy szolidaritást vállaltam a munkássággal, és a szolidaritást állottam is azóta mindig, az üldözés és szenvedés, a megalázás és bánthatás napjaiban is. 'Futni hagytak', és én nem futottam, hanem tovább hirdetem igazaimat. És hirdetni fogom, amíg élek!*”

Ezekben az években születtek munkásversei, amelyeknek java „*összes verseinek*” a Horthy-korszakban (1940, 1941) született gyűjteményeiben nem jelenhetett meg. (Ahogyan az elszakított magyarságot síró, ún. irredenta költeményei meg 1945 után, még a teljesség igényével készült kritikai kiadásában sem. Most érkezett el végre az idő, hogy Juhász Gyula életművét minden csonkítás nélkül, hiánytalanul bocsássuk a verskedvelők kezébe. De most meg nincs kiadó, amely vállalkoznék a kiadásra.)

4

Hibás szemlélettel vádolja Juhászt, amiért 1915-ben szót emelt Tömörkény és Móra méltatlan fizetéséért. Miért lett volna hiba, hogy szóvá tette: *Szeged történetének e két óriása valóban megérdemelt annyit, mint a torony alatti tanácsnok urak.* Inkább álmélkodott volna, és dicsérte volna meg Juhász bámulatos jövedőlést: „*ha lesz még szobor Szegeden magyar író számára, akkor az a Tömörkény szobra lesz.*” Ki merne ma vállalkozni annak megjósolására, hogy kortársaink közül kit tisztel meg az utókor szobrával? S Juhász proféciája bevált!

Azt kérdi gúnyoros, tiszteletlen hangon Töttös Gábor klasszikus költőnként: „*Mesélje csak el nekünk, mi a véleménye a Bastille bevételéről, meg Martinovicsekről.*” Nos, Juhász Gyula „elmesélte”. Akkor, amikor ugyanúgy vád érte vallomása miatt, mint – úgy látszik, némelyek részéről – manapság. *Forradalmi naptár* című szonettciklusában 1924 végén vallott a francia forradalom korántsem egyértelmű tanulságairól, 1926-ban meg hitet tett a magyar jakobinusok öröksége mellett:

A szolgaföldben nem nyughatnak ők, nem,
Följárnának a magyar temetőben.
Nem is merik ma eltemetni őket,
És nincs számukra még e tájon őskert.

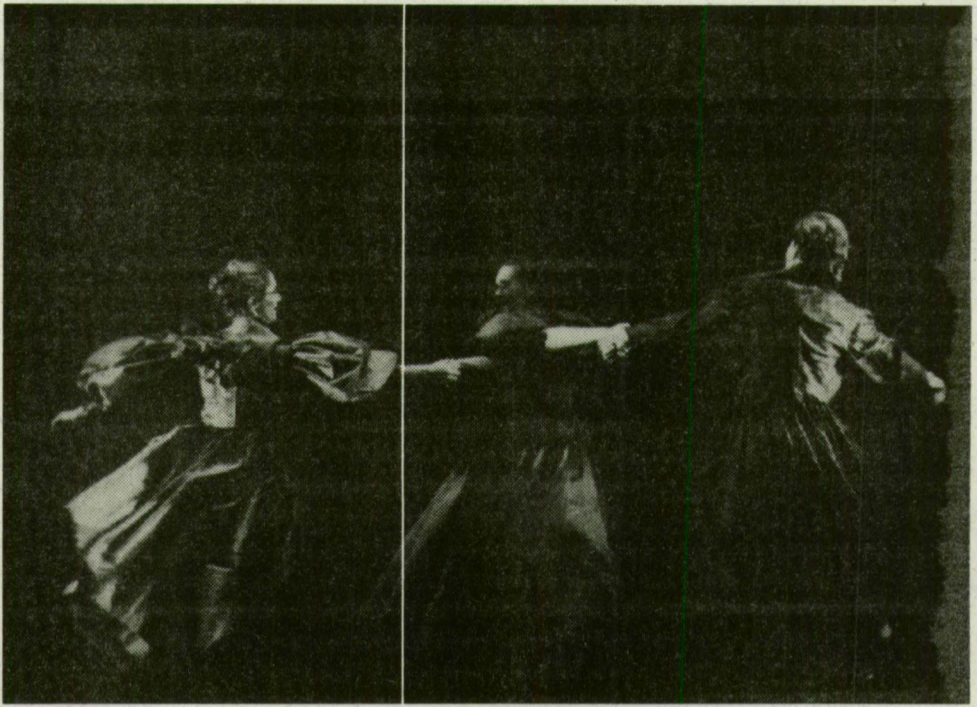
(Martinovicsek)

Juhász Gyula a húszas években szociáldemokrata volt. Amikor ezért a szélsőjobboldal támadta, mondván, hogy a jó szocialista nem lehet jó hazafi, Juhász Anatole France példájával vágott vissza: „Anatole France-nak nem ártott meg ez a meggyőződés, ez a színvallás és hitvallás, egyetlen művelt francia sincs, aki őt ezért rossz franciának tartaná. A művelt nyugaton ez rendjén van, ám a művelt keleten, nálunk? Nálunk Anatole France lett volna az első, akit hűvösre tettek volna. Hiszen igaz, Móricz Zsigmondot hűvösre is tették.”

5

Juhász Gyula szocialista hite az emberiség legnagyobb gondolkodóinak, magyar költőinek, nemzetnevelőknek – Adytól Juhász Gyulán, *Kassák Lajoson, József Attilán, Radnóti Miklóson* át *Németh Lászlóig* – mindeddig meg nem valósult álmaival fonódik egybe. *A szocializmus legnagyobb bűne, hogy lejáratta a szocializmust.* Hitelét rontotta talán fél évszázadra is. De az emberiség aranykora utáni vágy, amelyet a szocializmus *eszméje és eszménye* jelképez, kitorulhetetlen az emberi lélekéből. Látszólag ma nem időszerű. *A jövő század reménye.*

PÉTER LÁSZLÓ

A szerelem táncai

A Szenvedélyes viszonyok címmel összefogott, tavaly bemutatott két balettel láthatják ismét a vasárnapi kisszínházi előadás nézői. A romantika jegyében készült két mű: Imre Zoltán *Vonzások és választások* című, Mendelssohn Oktettjére, illetve Muszorgszkij *A halál dalai és táncai* című ciklusának dalára koreografált egyfelvonásos, valamint Lőrinc Katalin *Tatjana és mások* című darabja, amelyet Csajkovszkij zenéjére komponált. Mindkét balett irodalmi ihletésű, az előbbi Goethe azonos című regényéből, az utóbbi Puskin *Anyeginjéből* merített.

A romantikus balettestnek különös hangulatot adott a bemutató idején, az elmúlt évadban, hogy a balettigazgató-koreográfus, *Imre Zoltán*, ha a maga szelíd módján is, de kifakadt: *lehetetlenség, hogy a szegedi közönség ne honorálná az együttesnek a kritika által már elismert erőfeszítéseit; nem létezik, hogy a szakmai siker mellé nem társulhat itt a nézők szeretete.* Próbáljuk ki a romantikát! – adta az utasítást, szinte magának. S amikor a modern táncszínház eszményét célul tűző együttes bemutatja a két egyfelvonásost, legalább két fontos tény vált nyilvánvalóvá: 1. a modern európai balettnyelvet használó két koreográfus egyike sem mondott le a saját táncnyelvéről, szerencsére, bármennyire is az volt az előfeltevés, hogy a közönség talán inkább vonzódik a hagyományos kifejezőmódokhoz; 2. láss csodát, az estnek osztatlan sikere lett, az ítések éppúgy el voltak ragadtatva, mint a véleményt „csak” tapsban nyilvánító nézők.

Mi a titok? Nincs titok. Egyszerűen a jó (balett)színház és a közönség egymásra találásáról van szó, ami azért ünnepi alkalom, mert vagy az egyik, vagy a másik hiányában nem túl sűrűn jön össze általában a világ színháziban.

Imre balettjében a tudatosan *érzelmesre formált, lendületes, áramló mozgásstílus a romantikát*, mint kort „festi” elénk, éles reflektorfénybe állítja az élet minden terepét átható, jellemző jegeit – és éppen

ezzel ér el olyan hatást, mintha visszailleszünk... Távolságot teremt és némi iróniát, vagyis modern érzeményt. Szerelmi négyyszögének szereplőit felcserélhető és felcserélendő érzelmek kapcsolják össze, szövetyes viszonyok támadnak, kimeríthetetlenül változatosak, öröklő mozgékony vonzások és választások. Ime az ember – mondhatnánk; romantikus és modern, iróniára ingerlő és csodálatot keltő. *Prepeliczay Annamária, Zarnóczai Gizella, Juronics Tamás, Pataki András és Bodor Johanna* táncolja a főbb szerepeket vasárnap.

A *Tatjana és mások* az *Anyegin*-téma örök titkát firtatja: miért vágyunk a fájdalomra, ami a reménytelen szerelemmel jár, hol marad az ész, miért hagyjuk, hogy elborítson a szenvedély? Ha akarom, egy romantikától távoli, a ráció kedvelő nemzedék rácsodálkozásának minősíthető ezek a kérdések, s *Lőrinc Katalin* szikárabb mozgásvilágot, pontos szerkesztést igénylő stílusa éppen megfelel az ilyesfajta gondolkodásmódnak. Érdekes módon ez a téma most mégis a megfajthatatlanságot, a különös titkokat, a transzcendens világot segített felvillantani a koreográfusnak. Mintha – erre az egy estére – szerepet-stílust cserélt volna az alkalmi alkotópáros, *Imre és Lőrinc. Vonzások és változások...* S ez külön izgalmat kölcsönöz az előadásnak.

S. E.

Hűség Amadeus-hoz

Négy Mozart-versenymű, négy szólista és a Weiner Leó kamarazenekar

A titokzatos, orvosi szempontból máig feltáratlan okú halál és a sivár, barátok és feleség távollétében lezajlott temetés évfordulóiként közlekedtetél szaporodnak a Mozart-hangversenyek. Félő, hogy ilyenkor a pódiumra lépők többsége arról kíván számot adni, hogy ő éppen most, a szaporodó motíváció sűrűjében hol áll a maga Mozart-képe kialakításában. Így aztán a hangsúly az előadótól a műre áthatatlanul az előadóra terelődik. A *Wéninger Richárd* vezette *Weiner Leó kamarazenekar* a felfedező kedvük táborába tartozik – és ez mindenképpen dicséretes tény – most azonban tiszteletreméltó szerénységgel vonult háttérbe, és így a hétfő esti, Tisza szállóbeli hangverseny érdekességét nem a kísértetek mai állásának bemutatása adta, hanem az a változatlanság, amelyet a négy versenymű és a négy szólista különbözőségének felsorakoztatása nyújtott a szépszámu hallgatóságának.

Elsőként *Maczák János* lépett a pódiumra. Súlyosan degradálnám az élményt, ha csupán a perfekt klarinétozásról, s a hajlékony hangképzésről áradoznék. Mert itt ezúttal sokkal többről volt szó. Arról, hogy *egy jelentős művészegyéniesség hogyan találta meg a saját hangját* ebben a tündéri remekműben – az A-dúr koncertben –, és ez a hang miként vallott arról a Wolfgang Amadeusról, aki örök vigasztalónak született a világra. A vokálisra szabott dallamképzés, a futamok énekes koloratúrára nemésítése, a lassú tétel megrendülő áhítata, a rondó visszafogott népi-

essége mind-mind egy fiatalon bölcs, bölcsen rezignált, ám rezignálatlan is acélerejű Mozart-imázsról tanúskodtak.

A D-dúr hegedűversenyben *Szecsödy Ferenc* nem végzett hiábavaló mélyfúrásokkal nagy kiséssé elhajolt „romantikai irányba” (mondjuk a II. tétel g-húrjának dorombolás megzengetésében), mentség rá maga Mozart, aki nem volt híján romantikus előrejelzéseknek, no meg művésznőknek az a pezsgő zenéledve, mely lehetővé tette, hogy egyre újabb és újabb meglepetések bukkanjának elő Mozart, a zseniális huncut búvészilinderéből.

A második félidő a vendégek volt. *Marianne Henckeltől* a salzburgi atmoszféra üzenetét vártuk, de meglepően leegyszerűsített előadása nyomán a D-dúr fuvalaverseny nem emelkedett a Mozart-kortársak másodikvonalbéli kompozícióinak színvonalára fölé. Érdekes, száraz fuvalahangja a zenei alaptörvények szempontjából feddhetetlenül közvetítette a versenymű szövegét, de az első tétel változatlansága, a lassú tétel transzcendens áhítata, a zárórész vígoperai sodrásra és gegjei alig-alig érintették meg.

Rév Livia zongoraművész nő nyilván azért él Párizsban, mert hajlamai és egyénisége alapján ószintén vonzódik a gall műzshoz, a franciák pedig nyilván azért becsülik nagyra, mert művészetét teljesen a magukénak érzik. Ez lenne hát a papírfoma, és érzésem szerint ezúttal maradéktalanul érvényre is jutott abban, ahogy ő a Köchel-szám szerinti 488-as A-dúr zongoraversenyt interpretálta. Az előadás nem ajándékozott meg az újrafelfedezés örömeivel, de azzal a ritka ajándékkal igen, hogy hihetetlenül arányos, mives és *artistikus zenekezelés hálás befogadói lehetünk.* Nála a lassú tétel nemcsak a dallam érzéki ívelésével meglelt, de a harmoniakezelés is fénytel világítja be a hangok útját, nála minden az alá-fölrendeltség megnyugtatóan szilárd helyére kerül, egy szinte túlfinomult kultúra búvós mértékrendszereben.

A zenekar – kivált a kezdésekben – *szép vonóshangzásokat produkált*, a ritkán előforduló aszinkronitást feledtetve a sima alkalmazkodókészség. A hangszóközök nem mindig használtak a fűvők: pontatlanságok, eltúlzott vibratók, a diminuendókhoz való mérsékelt alkalmazkodás mutatott, hogy *Wéninger Richárd* cizellált együttesében ők ezúttal csak vendégek voltak. Kivéve persze *Maczák Jánost*, aki a zongoraverseny partijába beülve a fűvőszerűleg arculatát egy csapásra átvarázsolta.

MESZLÉNYI LÁSZLÓ